

Ditlev Tamm

Hvorfor skal grundloven revideres?

Danmarks grundlovs mangler som nutidig forfatning er indlysende. Men det betyder ikke, at der er behov for en revolutionerende ny forfatning uden rod i dansk forfatningstradition. Hittidige grundlovsændringer har netop respekteret traditionen. En ændring må tilpasses politiske styrkeforhold og følge af ændrede politiske vilkår. Diskussionen om en ny grundlov handler ikke om gennemførelsen af en revolution. Den handler om ajourføring.

Denne artikel foregiver ikke at være en indgående juridisk analyse af behovet for en ny grundlov. Udgangspunktet er forfatterens utilpashed ved, at et så rudimentært forfatningsdokument som grundloven af 1953 skal danne grundlaget for den danske debat om, hvad forfatning er, og hvorledes forfatningsretten, og de rettigheder landets borgere har, formuleres. Hvad efterkrigssamfundet i 1953 kunne samles om, er efter denne forfatters mening ikke fyldestgørende i det 21. århundredes internationaliserede samfund. Af samme grund er der ikke lagt vægt på, om bestemte forslag til ændringer må antages at stille sig i vejen for en reform, fordi de ikke i dag kan påregnes at have folkelig opbakning. Diskussionen må nødvendigvis være principiel og ideel i den forstand, at der ikke blot ses hen til det lige nu mulige.

I 1999 fejredes 150 året for den danske grundlov - og det uanset, at den grundlov, som gælder i dag, stammer fra 1953. På samme måde fejredes i 1949 grundlovens 100 år med udsendelsen af et stort værk om den danske rigsdag, selv om den da gældende grundlov var grundloven af 1915. I det 20. århundredes forfatningstradition stod det fast, at grundloven, det er junigrundloven fra 1849, og det selv om grundloven er ændret adskillige gange siden. Der er en god portion ideologi og romantik i denne opfattelse.

Ideologien hænger formentlig først og fremmest sammen med en fast overbevisning om, at junigrundloven 1849 med sin indførelse af, hvad man dengang anså som "almindelig valgret", var det danske demokratis fødselsattest. Men sådan var det jo ikke. Stærke kræfter var imod den almindelige valgret, og Danmark måtte i slutningen af 1800-tallet igennem en hård forfatningskamp, førend det anerkendtes, at regeringen skulle have støtte i det af Rigsdagens kamre, som udsprang af den almindelige valgret.

Romantikken på den anden side har noget at gøre med troen på, at Danmarks Riges Grundlov i særlig grad er en dansk forfatning, som udsprang af særegne nationale omstændigheder. Også denne opfattelse trænger til korrektion. Grundloven af 1849 udsprang af den revolutionære bevægelse over hele Europa, som sattes i gang af februarrevolutionen i Paris. Det særegne danske var forholdene mellem Danmark og hertugdømmerne Slesvig og Holsten, som gjorde forfatningsspørgsmålet ganske særlig kompliceret, så kompliceret, at det end ikke kunne løses af krigen 1848-50. Grundlovens indhold er fælleseuropæisk tankegods og

Ditlev Tamm

Hvorfor skal grundloven revideres?

Danmarks grundlovs mangler som nutidig forfatning er indlysende. Men det betyder ikke, at der er behov for en revolutionerende ny forfatning uden rod i dansk forfatningstradition. Hittidige grundlovsændringer har netop respekteret traditionen. En ændring må tilpasses politiske styrkeforhold og følge af ændrede politiske vilkår. Diskussionen om en ny grundlov handler ikke om gennemførelsen af en revolution. Den handler om ajourføring.

Denne artikel foregiver ikke at være en indgående juridisk analyse af behovet for en ny grundlov. Udgangspunktet er forfatterens utilpashed ved, at et så rudimentært forfatningsdokument som grundloven af 1953 skal danne grundlaget for den danske debat om, hvad forfatning er, og hvorledes forfatningsretten, og de rettigheder landets borgere har, formuleres. Hvad efterkrigssamfundet i 1953 kunne samles om, er efter denne forfatters mening ikke fyldestgørende i det 21. århundredes internationaliserede samfund. Af samme grund er der ikke lagt vægt på, om bestemte forslag til ændringer må antages at stille sig i vejen for en reform, fordi de ikke i dag kan påregnes at have folkelig opbakning. Diskussionen må nødvendigvis være principiel og ideel i den forstand, at der ikke blot ses hen til det lige nu mulige.

I 1999 fejredes 150 året for den danske grundlov - og det uanset, at den grundlov, som gælder i dag, stammer fra 1953. På samme måde fejredes i 1949 grundlovens 100 år med udsendelsen af et stort værk om den danske rigsdag, selv om den da gældende grundlov var grundloven af 1915. I det 20. århundredes forfatningstradition stod det fast, at grundloven, det er junigrundloven fra 1849, og det selv om grundloven er ændret adskillige gange siden. Der er en god portion ideologi og romantik i denne opfattelse.

Ideologien hænger formentlig først og fremmest sammen med en fast overbevisning om, at junigrundloven 1849 med sin indførelse af, hvad man dengang anså som "almindelig valgret", var det danske demokratis fødselsattest. Men sådan var det jo ikke. Stærke kræfter var imod den almindelige valgret, og Danmark måtte i slutningen af 1800-tallet igennem en hård forfatningskamp, førend det anerkendtes, at regeringen skulle have støtte i det af Rigsdagens kamre, som udsprang af den almindelige valgret.

Romantikken på den anden side har noget at gøre med troen på, at Danmarks Riges Grundlov i særlig grad er en dansk forfatning, som udsprang af særegne nationale omstændigheder. Også denne opfattelse trænger til korrektion. Grundloven af 1849 udsprang af den revolutionære bevægelse over hele Europa, som sattes i gang af februarrevolutionen i Paris. Det særegne danske var forholdene mellem Danmark og hertugdømmerne Slesvig og Holsten, som gjorde forfatningsspørgsmålet ganske særlig kompliceret, så kompliceret, at det end ikke kunne løses af krigen 1848-50. Grundlovens indhold er fælleseuropæisk tankegods og

som bekendt først og fremmest inspireret af en af datidens modelforfatninger, kongeriget Belgiens forfatning fra 1831. Forfatningsretten var og er international. Det er ikke ordene i forfatningen, det er forfatningspraksis, der er særegen. Det argument, at praksis indretter sig på forfatningen, vil ofte stille sig i vejen for en reform. Det var denne forskel mellem forfatningens ord og praksis, som Edmund Burke udtrykte i 1790 i sine *Reflections on the Revolution in France*, da han talte om englændernes forhold til deres forfatning: "They are not I think without some causes of apprehension and complaint; but these they do not owe to their constitution, but to their own conduct" (Burke, 1981: 291).

Der er lande, der i modsætning til Danmark har holdt ved den oprindelige grundlov og indført senere ændringer i den. Det gælder for eksempel Norge, hvis forfatning fra 1814 er Europas ældste, og netop Belgien. I Norge er respekten for den gamle forfatning og dens sprog så indgroet, at nye bestemmelser eller ændringer formuleres i den sprogdragt, som Eidsvoll-grundloven fik i 1814, altså i virkeligheden på dansk.

I Danmark tog man ret tidligt det skridt at udsende nye grundlove som selvstændige love. Det gælder således den såkaldte gennemsete grundlov af 1866, som var fremkaldt af det forfatningsmæssige kaos, der fremkom efter afståelsen af hertugdømmerne i 1864 til Preussen og Østrig. Krigen 1864 var fremkaldt af den såkaldte novemberforfatning fra 1863, der havde indført fælles forfatningsorganer for Danmark og Slesvig ved siden af junigrundlovens forfatningsorganer. Man kunne efter krigen have valgt at vende tilbage til junigrundloven. I stedet blev resultatet en ny forfatning, der i vidt omfang var identisk med junigrundloven, men som med hensyn til førstekammerets, Landstingets, sammensætning afveg betydeligt fra junigrundloven. Valgordningen blev en ganske anden, som sikrede de største grundbesiddere en særlig indflydelse. Landstingsprivilegierne og kampen om dem kom til at præge det politiske liv i Danmark frem til vedtagelsen af en ny grundlov i 1915, der fastlagde en ny tingenes tilstand og afskaffede landstingsprivilegierne. Hittidige grundlovsændringer er således fremkaldt af politiske forandringer.

Det særegne ved grundloven af 1915 var, at den gennem regler om grundlovsændringer søgte at fastholde den bestående tingenes tilstand. Det var 1915-grundloven, som indførte den ordning, at en grundlovsændring skal bekræftes af en folkeafstemning, og at flertallet skal udgøre en bestemt stor andel af vælgerkorpset. I 1915-grundloven lød kravet på en positiv stemmeafgivelse fra mindst 45 pct. af vælgerkorpset, og så mange kunne ikke mobiliseres for en grundlovsændring i 1939, der ville ændre på tokammersystemet. Det lykkedes først i 1953, men folkeafstemningen og kravet om en betydelig ja-procent blev fastholdt. 1953-grundloven var udtryk for den realitet, at Landstinget siden 1915 havde haft vanskeligt ved at markere sig selvstændigt, og at det i virkeligheden havde mistet sin politiske betydning, da Venstre og Det konservative Folkeparti i 1930'erne mistede flertallet i dette ting. Ikke for ingenting udtalte statsminister Poul Nyrup Rasmussen på en konference om grundloven i november 1999, at en ændring måtte forudsætte "konkrete forslag, der kan samle et meget, meget bredt flertal i Folketinget og bygge på en meget, meget bred opbakning i Folketinget".

Ændringer i Danmarks grundlov er fremkommet som justeringer fremkaldt af ændrede politiske vilkår. I princippet kunne disse ændringer have været indpasset i den foreliggende tekst, men alligevel er det valgt gennem helt nye redaktioner af loven at lade grundlovsrevisionerne fremstå som selvstændige nye forfatninger. Datoen den 5. juni og mange arkæologiske levn af ældre bestemmelser viser dog tilbage til tidligere forfatninger. En rigtig gennemgribende revision med ny systematik og nye formuleringer er endnu ikke forsøgt.

Andre lande har fået nye grundlove i forbindelse med helt fundamentale ændringer i statsstyret. Et hovedeksempel er den tyske forfatningsudvikling i det 20. århundrede. Den såkaldte Weimarforfatning fra 1919 var fremkaldt af kejserdømmets fald og et ønske om at sikre en demokratisk udvikling. Det mislykkedes, og den tyske forfatning af 1949 indeholdt derfor virksomme garantier for demokratiet. Bekymring for demokratiet førte en overgang så vidt, at hvad man anså som erklærede forfatningsfjender, ikke kunne få ansættelse i offentlig tjeneste, såkaldt *Berufsverbot*.

Karakteristisk for den danske forfatningsdebat er fraværet af en tilsvarende grundlæggende diskussion af de værdier, som forfatningen bør hvile på. Helt besynderligt er det jo i virkeligheden, at endnu 1953-grundloven fastholder træk, som peger tilbage på forfatningssituationen i 1849, hvor grundloven af høflighed over for den hidtil enevældige konge måtte udformes så forsigtigt som muligt med hensyn til de beføjelser, der nu blev lagt til folkevalgte organer. I modsætning til den belgiske grundlov indeholder den danske grundlov end ikke et udsagn om folkesuveræniteten. Ordet demokrati eller folkestyre er ikke nævnt, og den stadige fremhæven af "Kongen" som indehaver af en række beføjelser viser også tilbage til situationen i 1849. At hævde som grundlovens § 3 som et stykke forfatningsvirkelighed, at "Den udøvende magt er hos Kongen", at "Kongen" skulle have del i den lovgivende magt var også i 1953 ren fiktion. Og helt ubegribelig er bestemmelsen i § 12, at kongen med de i grundloven fastsatte indskrænkninger har "den højeste myndighed i alle rigets anliggender". Bestemmelsen stammer da også fra den såkaldte fællesforfatning for Danmark og Hertugdømmerne af 1855, hvor forfatningsvirkeligheden var en ganske anden. På samme måde savner ordene "indskrænket-monarkisk" i grundlovens § 2 også mening. Realiteten er blot, at Danmark er et monarki og ikke en republik.

Når det gælder helt elementære spørgsmål om det værdigrundlag, som grundloven hviler på, er lovens egne svar ikke blot ufyldestgørende, men helt misvisende. At ord som retsstat, lighed for loven, menneskerettigheder eller offentlighed i forvaltningen er ikke-eksisterende, understreger endnu engang den minimalisme, som efterkrigstidens Danmark ville acceptere. Den europæiske menneskerettighedserklæring af 1950 havde for længst vist den vej, som Europa var ved at gå. Det har da også længe været karakteristisk for den danske opfattelse af netop grundlovssikrede menneskerettigheder, at de var overflødige i Danmark. Det var en brat opvågning, da Danmark for første gang fik dom ved menneskerettighedsdomstolen i Strasbourg for overtrædelse af menneskerettighedskonventionen.

Overhovedet afspejler 1953-grundloven en retstilstand, hvor grundloven kun tillægges en meget begrænset betydning ud over den at lægge de basale regler

for de øverste statsorganers virke fast. Statsret var i min studietid ikke et vigtigt fag på den juridiske studieplan. Argumenteredes med grundloven trak jurister på smilebåndet. 1953-grundloven fremkaldte ikke respekt. Den var til at lære, men løste kun få problemer. Og når det kom til de såkaldte frihedsrettigheder, var det klart, at de var hullede som en si. Trods flot klingende fanfarer om "ukrænkelighed" var det åbenbart, at ingen kunne vide sig sikker hverken i sin bolig, med hensyn til sin ejendomsret, eller når det gjaldt fremsatte ytringer.

En bestemmelse i 1953-grundloven pegede frem og ikke tilbage. Det var grundlovens § 20 om afgivelse af suverænitet til mellemstatslige myndigheder, men grundlæggende tror jeg ikke, at mange, som har læst statsret i de forfatningsretligt "tynde" år efter 1953, betragter grundloven som en tekst, der i særlig grad er grund til at værne om. Tværtimod. Dens mangler som nutidig forfatning er så indlysende, at det i virkeligheden er svært at forstå modviljen imod en kvalificeret drøftelse af behovet for en tekst, der tager udgangspunkt ikke i situationen 1848/49, men i verden som den ser ud i år 2000.

Ikke at der er behov for en revolutionerende ny forfatning uden rod i dansk forfatningstradition. Hittidige grundlovsændringer har netop respekteret traditionen, og det skyldes nok ikke mindst, at ændringerne var fremkaldt af behovet for justeringer, som skyldtes ændringer i politiske styrkeforhold, således i 1866 og 1915 (som modificeredes 1920 ved genforeningen med Nordslesvig) og 1953. I dag er der ingen politisk anledning til ændring. Monarkiet er der ikke megen fornuft i at gå efter, så det er ikke i ændringer af statsorganerne indbyrdes, at behovet for en reform skal ses. Som tilfældet var i Finland, hvis nye grundlov, der trådte i kraft år 2000, var fremkaldt af et ønske om en mere reduceret rolle for præsidenten i statsstyret.

Behovet for en ændring af den danske grundlov hænger sammen med et ændret konstitutionelt klima i Europa og globalt. Et klima, hvor forfatningssikrede rettigheder og bevidstheden om forfatningen spiller en anden rolle, end den gjorde i 1953. Det er ikke som i 1953 umoderne og komisk at slå på forfatningsmæssige rettigheder. Spørgsmålet om en europæisk forfatning er aktuelt som aldrig før, uanset hvad et større eller mindre flertal af danske vælgere måtte mene om den sag.

Konstitutionelle dumheder og konstitutionelle tragedier er titlen på en amerikansk bog, der er resultatet af en konference, hvori deltog amerikanske forfatningsretseksperter, der blev bedt om at pege på de bestemmelser i den amerikanske forfatning, som de fandt enten særlig tåbelige eller tragiske på grund af deres konsekvenser (Eskridge, Jr. og Levinson, 1998: 286).

Amerikanerne har et særligt forhold til deres forfatning fra 1787 med en række senere tilføjelser i form af 27 såkaldte *amendments*. Amerikanerne har respekt for grundloven, men det udelukker ikke et kritisk øje til mindre heldige bestemmelser. En del af kritikken af den amerikanske forfatning hænger sammen med valgsystemet og fordelingen af beføjelser mellem stater og centralmagten, som ikke er relevant i Danmark. Den amerikanske forfatning har også på en helt anden måde end den danske grundlov spillet en rolle i samfundsdebatten. Spørgsmål som beskyttelse af den svagere kontraktpart, adgangen til fri abort, forholdet

mellem racerne eller dødsstraffen har i USA alle været knyttet til fortolkningen af forfatningen, og den amerikanske Højesteret har spillet en aktiv rolle i den forbindelse. Hverken i den amerikanske forfatning eller i den danske grundlov står der noget om domstolenes ret til at prøve loves grundlovsmæssighed. Men siden 1804 har det i USA stået fast, at der eksisterede en sådan ret, og den er blevet brugt af Højesteret. Blandt de konstitutionelle "tragedier" nævnes netop Højesterets efter nogles mening alt for aktive rolle, der bringer retten betænkeligt nær ved at optræde som en politisk instans.

I Danmark har situationen som bekendt indtil i år været den, at Højesteret har været meget tilbageholdende med at tilsidesætte en lov som stridende mod grundloven. "Tvinddommen" var et brud på denne tilbageholdenhed, men dommen skal næppe tolkes som et signal om en meget aktiv linie. En situation, hvor Højesteret i for høj grad kom i konflikt med lovgivningsmagten, kunne let gå hen og blive en konstitutionel tragedie. Men netop spørgsmålet om domstolenes stilling som statsmagt er et af dem, som bør afklares i en grundlovsdiskussion.

Danske læsere af den omtalte bog bliver slået af den frugtbare amerikanske forfatningsdebat. Diskussionen kan ikke umiddelbart overføres til Danmark, hvor grundloven stadig spiller en langt mere tilbagetrukket rolle i retslivet, selv om der er sket en udvikling i de senere år. Men skal en dansk grundlov virkelig tages alvorligt som det dokument, som vores retsorden hviler på, kræver det en ajourføring, som de politiske partier viger tilbage for. Det er ikke noget argument, at det går meget godt, som det går. Vi kan ikke være en grundlov bekendt, der for størstedelens vedkommende er en gentagelse af bestemmelser og formuleringer fra 1849, og som giver et på mange måder misvisende billede af den måde, hvorpå de øverste statsorganer fungerer. Det er og bliver absurd, at der ikke i skoler og andre steder på basis af grundloven kan gives en meningsfuld gennemgang af landets styre. Det skaber ikke respekt om grundloven. Der er ikke behov for en gennemgribende ændring af den måde, hvorpå statsstyret fungerer, men der er behov for et forfatningsdokument, der afspejler de danske statsorganers virkelighed, sådan som tilstanden er i begyndelsen af det nye årtusinde. Der må tages stilling til en tidssvarende formulering af frihedsrettigheder, til Danmarks internationale placering og meget mere, og grundloven må skrives om i et sprog og i en form, der gør den forståelig som grundlag for landets styre.

På en konference i november 1999 indkaldt af Folketingets formand var der ikke megen begejstring at spore for en grundlovsreform. At der ikke kan skabes flertal for at gå i gang med et sådant nødvendigt arbejde, er den danske konstitutionelle dumhed, der, hvis den kommer til at resultere i ligegyldighed over for grundloven, minder om en tragedie. På konferencen blev en række konstitutionelle emner drøftet. Det var meget konkrete emner som valgret, positiv eller negativ parlamentarisme, opløsningsretten, folkeafstemninger, domstolenes uafhængighed og folkekirkens stilling eller rigsretten og mere almene emner som menneskerettigheder og Danmarks deltagelse i internationalt samarbejde.

Set i et internationalt perspektiv - bortset fra måske Norge - er den danske forfatning særegen på to punkter. Det gælder den stilling, som den danske folkekirke indtager, og det gælder den meget rudimentære beskyttelse af menneske-

rettigheder, der ud over mere almene fanfarer er begrænset til de traditionelle politiske frihedsrettigheder.

Det er bekendt, at den danske folkekirkes styre er blevet et ganske andet end forudset under forhandlingerne på Den Grundlovgivende Rigsforsamling i 1848/49. Som det også fremgår af grundlovens ordvalg i den nuværende § 66, forestillede man sig en egentlig "forfatning" for folkekirken. Dele af denne "forfatning" blev senere gennemført ved love, blandt andet om sognebåndsløsning i 1850'erne eller ved det store lovkompleks i 1920'erne, men en egentlig "forfatning" er det aldrig blevet til. Det kunne gå, så længe den forudsætning holdt stik, at den overvejende del af den danske befolkning tilhørte folkekirken, og sådan er det stadig. Men eksistensen af andre trossamfund i Danmark og ikke mindst folkekirkens egen besindelse på sin status må nødvendigvis rejse spørgsmål om holdbarheden på længere sigt af den nuværende ordning. Problemet er, at den udeblevne debat og negligeringen af grundlovens krav om en "forfatning" har betydet, at den danske folkekirke er blevet efterladt uden noget egentligt ansvar for sin egen styrelse. Der er ingen egen ledelse eller organer på højere niveau end sogne-niveau. I vore nordiske nabolande er man for længst nået langt videre med hensyn til at give kirken selvstyre. Videst i Sverige, hvor kirke og stat fra år 2000 er adskilt. En debat om den danske kirkes fremtid er presserende. Den behøver ikke at handle om løsrivelse fra staten. Men den udeblevne diskussion er et godt eksempel på, at det kan få fatale konsekvenser ikke at tage grundloven, som den er, alvorligt. I øvrigt er bestemmelsen overflødig. At give folkekirken en selvstyre-ordning kræver ingen grundlovsbestemmelse herom. En ny grundlov må tage hensyn til forholdet mellem de forskellige religioner. Ved en ajourføring af grundloven kan bestemmelserne om folkekirken formentlig reduceres til en: "Den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke".

Menneskerettighedskapitlet i den danske grundlov er ikke tilstrækkeligt. Der er behov for at fastslå nogle mere grundlæggende principper som i de internationale menneskerettighedserklæringer, således at danske domstole kan fastlægge rettighedernes indhold på grundlag af danske regler og ikke internationale regler, som ved lov er gjort til dansk ret. En grundlovsdebat bør som noget centralt have en overvejelse over, hvorledes det danske katalog af frihedsrettigheder kan bringes op på internationalt niveau.

Det bør fremgå af grundloven, at Danmark deltager i et internationalt samarbejde, der som EU-samarbejdet har vidtrækkende betydning for danske statsorganers virke. En diskussion af grundlovens bestemmelser om Danmarks internationale forhold må inddrage spørgsmålet om forholdet mellem regering og Folketing, men den behøver ikke at gå i stå på spørgsmålet om suverænitetsafgivelse. En tidssvarende grundlov vil konstatere, at Danmark faktisk siden 1953 har brugt § 20 til noget.

Øget anvendelse af folkeafstemninger er et tema, som har været drøftet. Spørgsmålet er intimt forbundet med karakteren af det direkte demokrati. Anvendelsen af folkeafstemninger er ikke nødvendigvis mere "demokratisk" end afgørelser i Folketinget. Kun få spørgsmål er egnet til en stillingtagen, der alene rummer mulighederne "ja" eller "nej". En parlamentarisk forsamling har helt

andre muligheder for en nuanceret debat. Respekten for Folketinget kan gå tabt og yderligere ansvarsforflygtigelse fremmes. Spørgsmålet må nødvendigvis drøftes, men behøver ikke at føre til ændringer.

Grundloven bør ajourføres. Det er det grundsynspunkt, som bærer disse betragtninger. Der er ikke behov for revolutionære ændringer i det danske statsstyre. Skal vi vente på dem for at få grundloven revideret, kommer vi til at vente længe. For længe i forhold til holdbarheden af det forfatningsdokument, man kunne enes om i 1953. Mest presserende er formentlig menneskerettighedskapitlet. Det bekymrende er, at hensynet til international udvikling eller mere principielle overvejelser over forfatningens plads i befolkningens bevidsthed ikke opfattes som tilstrækkeligt tungtvejende til at fremkalde en reform eller en drøftelse heraf.

Den rigtigt spændende debat vil naturligvis være den mellem tilhængere af en vidtgående reform og dem, som ønskede en ajourføring, som bevarede kernen, men dog ønskede et aktuelt forfatningsdokument. Det ville være en diskussion som den, der i 1790 fremkaldte Edmund Burkes evigt aktuelle *Reflections on the Revolution in France*. Franskmændenes rasen førte ham til den konklusion: "I wish my countrymen rather to recommend to our neighbours the example of the British constitution, than to take models from them for the improvement of our own. In the former they have got an invaluable treasure". Men Burke var heller ikke afvisende over for ændringer. Englændernes "happy situation" var en følge af den samlede forfatning, ikke enkelte dele. Det skyldtes, "what we have left standing in our several reviews and reformations, as well as to what we have done or super-added ..." (Burke, 1981: 295).

Diskussionen om en ny grundlov handler ikke om gennemførelsen af en revolution. Den handler om en ajourføring. Om grundlæggende at debattere, hvad det danske demokrati står for, og hvilke værdier vi mener at kunne indlægge i en forfatningstekst. Om en erkendelse af, at grundloven af 1953, der, som Burke kunne have udtrykt det, både indeholder, "what we have left standing", og tilføjelser, og som i dag ikke blot giver et upræcist billede af virkeligheden, men hæmmer udviklingen og debatten om fremtidens indretning af det danske samfund. I Norge har man netop drøftet ytringsfrihed på forfatningsmæssigt grundlag, og der finder en løbende debat sted om domstolenes prøvelsesret. Sverige har adskilt kirke og stat, og Finland har i år fået en ny forfatning. En europæisk forfatning er et stående tema i dagens debat. Meget tyder på, at det ikke er en særlig respekt for 1953-grundloven, der er grunden til, at debatten om forfatningsforhold er mindre livlig i Danmark. Der henvises til, at der ikke er tilstrækkeligt markante spørgsmål at tage op.

Der er sket meget siden 1953. Så meget, at det er en juridisk nødvendighed at diskutere grundloven. Men det måske vigtigste argument for en revision af grundloven er, at grundloven herved genvinder sin plads som et centralt forfatningsdokument, hvis formuleringer på en markant og relevant måde signalerer, hvad dansk statsstyre er. "Where are our Madisons?", spørger Larry Siedentop i en undersøgelse af demokratiet i Europa med henvisning til den berømte amerikanske *Founding Father* (Siedentop, 2000). Han efterlyser en europæisk forfatnings-

debat. Vi kan spørge: Hvor er Monrad og Orla Lehmann, og hvor er viljen til at diskutere en nødvendig revision af grundloven?

Litteratur

Burke, Edmund (1791/1981). *Reflections on the Revolution in France*. London: Penguin.
Eskridge, Jr., William N. and Sanford Levinson (eds.) (1998). *Constitutional Stupidities, Constitutional Tragedies*. New York: New York University Press.
Siedentop, Larry (2000). *Democracy in Europe*. Oxford: Oxford University Press.

debat. Vi kan spørge: Hvor er Monrad og Orla Lehmann, og hvor er viljen til at diskutere en nødvendig revision af grundloven?

Litteratur

Burke, Edmund (1791/1981). *Reflections on the Revolution in France*. London: Penguin.
Eskridge, Jr., William N. and Sanford Levinson (eds.) (1998). *Constitutional Stupidities, Constitutional Tragedies*. New York: New York University Press.
Siedentop, Larry (2000). *Democracy in Europe*. Oxford: Oxford University Press.